

algemene streven om de invloed van de overheid te beperken. Opvallend genoeg ziet Sainsbury in de recente ontwikkelingen geen tendens tot convergentie. Ondanks de Europese eenwording en de toenemende mondialisering van de economie zijn er nog steeds aanmerkelijke verschillen in de sociale rechten en plichten die ten aanzien van mannen en vrouwen worden gedefinieerd.

Het boek heeft enkele belangrijke kwaliteiten. Zo is er sprake van een zorgvuldige analyse, een heldere schrijfstijl en een overtuigende presentatie. Deze helderheid en zorgvuldigheid komen deels voort uit het feit dat het boek een mooie balans kent tussen theorie en empirie. Er is geen overdreven aandacht voor theorie in die zin dat de landenstudies verworden tot cases die de theorie moeten staven, anderzijds is het ook niet zo dat het uitsluitend gaat om beschrijvende analyses; het gaat hier bijvoorbeeld niet om een monografie van de sociale zekerheid in Nederland. Tegelijkertijd stelt het boek teleur en dat komt vooral omdat een slothoofdstuk ontbreekt. Juist de goede verhouding tussen detail en hoofdlijn, tussen theorie en empirie rechtvaardigt een slothoofdstuk waarin alle draden nog een keer worden samengevoegd. Na de laatste pagina blijft de lezer nu enigszins met de brokstukken zitten, in plaats van met een mooi conceptueel schema, dat ook voor vervolgonderzoek bruikbaar zou kunnen zijn.

In dit opzicht vormt het boek een mooie illustratie van de sterke en zwakke punten van vergelijkend onderzoek 'as a means of exploration'. Deze term is afkomstig van Castles (1989) die een dergelijke benadering afzet tegenover vergelijkend onderzoek 'as a means of explanation'. De laatste benadering was vooral populair in de jaren zestig en zeventig en gaat om het verklaren van een bepaalde variabele uit een scala van onafhankelijke variabelen. Het doel is sterk gericht op het vinden van regelmatigheden en de antwoorden zijn meestal gegeven in termen van covariantie. Op deze manier geven ze inzicht in de vraag in welke mate een bepaald fenomeen gerelateerd is aan andere factoren. Ergens halverwege

de jaren tachtig echter verandert de inzet van vergelijkend onderzoek. Het gaat steeds minder om regelmatigheden en steeds meer om verschillen, om anomalieën of 'critical cases'. Vergelijkend onderzoek wordt kortom een manier van 'exploration' in plaats van 'explanation'. Castles noemt twee verklaringen voor deze ontwikkeling. Enerzijds bestaat er een zekere onvrede omtrent de resultaten die worden bereikt, anderzijds wil men niet langer afhankelijk zijn van brede statistische aggregaten en wilde men andere, fijnmaziger vragen kunnen stellen.

En dat stellen van fijnmazige vragen is precies wat Sainsbury doet. In de inleiding stelt ze dat haar theoretische ambities gericht zijn op het confronteren van de *mainstream* literatuur met de feministische literatuur in een poging de tekortkomingen van beiden te overstijgen. Direct daarop volgt de opmerking dat de empirische inzet van het boek de invloed is van verzorgingsstaten op de positie van vrouwen. Letterlijk: 'what differences do welfare state variations make for women' (blz. 2). De vraagstelling is dus niet gericht op verklaren, maar op inventariseren en conceptualiseren. De uitkomsten van het ene land vormen steeds de spiegel voor de uitkomsten van andere landen en nuanceren al te stellige uitspraken. Vergelijkend onderzoek wordt hier dan ook niet zozeer gebruikt om vragen beantwoord te krijgen, als wel om vragen scherper te krijgen. Enerzijds is dat een heel loffelijk streven. Anderzijds duikt hier de klassieke vraag op naar het systeem in al deze verschillen; naar de achtergronden en de regelmatigheden. In dat opzicht is het ontbreken van een slothoofdstuk ook meer dan een toevallige bijkomstigheid; het lijkt de prijs die moet worden betaald voor de gekozen werkwijze.

Janneke Plantenga

Castles, F.G (1989). *Comparative history of public policy*. Cambridge: Polity Press.

Who dominates when? Asymmetrical patterns of influence among Dutch husbands and wives

Michel van Berkel

Nijmegen (uitgave in eigen beheer), 1997

172 blz., f 25,-

Te bestellen bij KUN, Sociologie, Postbus 9104,

6500 HE Nijmegen

Who dominates when? Een spannende titel! Wanneer domineert wie in de huwelijkse relatie? De centrale vraag van dit proefschrift is of vrouwen sterker worden beïnvloed door de sociale positie van hun man dan door hun eigen sociale positie. Met andere woorden: zou het zo zijn dat op een aantal terreinen, ondanks de voort-

schrijdende vrouwenemancipatie, verschillen tussen vrouwen sterker worden bepaald door kenmerken van hun echtgenoot dan door hun eigen kenmerken? Een vraagstuk dat direct raakt aan thema's binnen vrouwenstudies.

De stelling dat mannen binnen het huwelijk de gedra-

gingen en houdingen van hun vrouw domineren, is niet nieuw. In het traditionele huwelijk was de man immers de inkomensverschaffende partij en was de vrouw de daarvan afhankelijke partij. Gegeven het traditionele huwelijk was het binnen stratificatie-onderzoek de gewoonte het gezinshuishouden als de belangrijkste verdelende eenheid te zien. Stratificatie-onderzoekers keken derhalve voornamelijk naar verschillen tussen huishoudens, waarbij verschillen werden afgemeten aan de statuskenmerken van de man. Deze onderzoekspraktijk beruiste impliciet op de veronderstelling dat de sociale achtergrondkenmerken van vrouwen er niet toe doen. Hun levenskansen zouden in de eerste plaats afhangen van de sociale positie van het mannelijk hoofd van het huishouden. De tweede feministische golf en de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen zorgden ervoor dat het *mainstream* stratificatie-onderzoek gedurende de jaren zeventig en tachtig onder vuur kwam te liggen. Het werd fel bekritiseerd vanwege het gebrek aan aandacht voor de positie van vrouwen. Deze kritiek heeft geleid tot een reeks van onderzoeken bijvoorbeeld naar de beroepsloopbanen van mannen en vrouwen, het statusverwervingsmodel voor beide seksen en de segregatie op de arbeidsmarkt.

Het onderzoek van Van Berkel vormt een nieuwe stap in deze traditie. Het bekijkt de wederzijdse invloed binnen het huwelijk en betreft daarbij een brede schakering van onderwerpen. Daarnaast is dit onderzoek verricht vanuit een andere invalshoek dan het gebruikelijke discriminatieperspectief, waarbij meestal alleen een vergelijking wordt gemaakt tussen mannen en vrouwen in het algemeen. Binnen het hier gebruikte dominantieperspectief staat echter de vergelijking centraal tussen vrouwen ten opzichte van hun man en mannen ten opzichte van hun vrouw. Doel van dit onderzoek is dan ook om voor verschillende levenskansen na te gaan hoe die dominantiepatronen variëren. Daarbij wordt natuurlijk ook nagegaan of de relatieve invloed van vrouwen in het huwelijk toeneemt door de maatschappelijke veranderingen die hebben plaatsgevonden. Concreet zou dit betekenen dat onder jongere generaties de levenskansen van vrouwen minder afhangen van hun partners positie, dan onder oudere generaties.

De kansen die mensen in het leven hebben en die door Van Berkel worden onderzocht, betreffen inkomensafhankelijkheid van vrouwen, cultuurdeelname, klassenidentificatie, verdeling van verschillende soorten huishoudelijke taken, huwelijksvruchtbaarheid en schoolkeuze van de kinderen. Daarbij staan steeds twee hypothesen centraal. Ten eerste de belanghypothese, waarbij een ordening is te maken naar minder belangrijke versus meer belangrijke terreinen in het leven, en volgens welke de relatieve invloed van de man sterker is naarmate het een belangrijker terrein betreft. Een terrein wordt belangrijker gevonden naarmate het grotere consequenties heeft voor de relatie. Volgens deze redenering heeft de man meer invloed op de huwelijksvruchtbaarheid en de schoolkeuze van kinderen dan bijvoorbeeld op politiek stemgedrag. En ten tweede, de mogelijkhe-

denhypothese, waarbij voor vrouwen op bepaalde terreinen in het leven meer mogelijkheden tot beïnvloeding zijn, zoals bijvoorbeeld de opvoeding van de kinderen en de verdeling van huishoudelijk werk. Meer mogelijkheden, zo beargumenteert Van Berkel, omdat vrouwen nu eenmaal degenen zijn die kinderen baren en veel meer de fysieke zorg voor de kinderen dragen.

De wijze waarop het probleem is vormgegeven slaat een brug tussen inzichten uit vrouwenstudies en de sociologie, en dat vind ik een grote verdienste van dit onderzoek. Het zo belangrijke concept van macht binnen het huwelijk, zoals bijvoorbeeld door Komter is onderzocht in haar *Macht van de vanzelfsprekendheid* wordt hier binnen het stratificatie-onderzoek gehaald. Door macht inhoudelijk te benaderen als dominantie binnen het huwelijk wordt het binnen het stratificatie-onderzoek een bruikbaar begrip. Vervolgens dient zich wel de vraag aan waarom dan juist naar terreinen als stemgedrag en cultuurdeelname is gekeken, en niet bijvoorbeeld ook naar terreinen als verdeling van financiën binnen het huwelijk en seksualiteit binnen de relatie. Juist op dergelijke terreinen kan die dominantieproblematiek zeer betekenisvol zijn. Toch vind ik het al een vooruitgang dat een verbinding wordt aangebracht tussen gezichtspunten vanuit beide disciplines; gezichtspunten die beiden belangrijk zijn in onderzoek naar relaties. De vraagstelling getuigt daarmee van originaliteit. Daarenboven getuigt het van durf om zo'n uitgebreide toetsing van de dominantieproblematiek uit te voeren. Van Berkel stelt en beantwoordt in zijn boek nieuwe vragen binnen de sociologie en de gehele operatie verdient zonder meer bewondering.

Op elk terrein is een grondige analyse uitgevoerd, alle weergegeven in een eigen hoofdstuk. Elk hoofdstuk geeft een antwoord op (een deel van) de probleemstelling, maar elk hoofdstuk vormt daarnaast ook een knap zelfstandig geheel. Daarbij geeft de auteur er blijk van zeer goed te zijn ingewerkt in de literatuur van de verschillende onderwerpen. Hoewel de kans zou bestaan dat met een dergelijke operatie de structuur van het boek te wensen zou overlaten, is dit zeker niet het geval. De analyses zijn onderzoekstechnisch zorgvuldig en bekwaam uitgevoerd. Er is daarbij gebruik gemaakt van een groot aantal databestanden, waaronder de Familie-enquête uit Nijmegen, het Telepanel survey en diverse Nationale Verkiezingsonderzoeken. Ook zijn verschillende geavanceerde analysetechnieken toegepast. Alhoewel het geheel uitermate leesbaar is, geldt dit wat minder voor de teksten bij deze geavanceerde technieken. Wat mij betreft zou daar meer uitleg welkom zijn geweest.

Hoewel het moeilijk is om in een zo kort bestek een volledig beeld te geven van de resultaten op zoveel verschillende terreinen, zijn een paar bevindingen overduidelijk. Voor het beter begrijpen van relaties tussen partners blijkt het zinvol om na te gaan hoe zij elkaar beïnvloeden op allerlei levensterreinen. Die invloed verschilt overigens van terrein tot terrein. Zoals in de belanghypothese was verwacht, worden vrouwen in hun

keuzen meer beïnvloed door de positie van hun man op terreinen die belangrijke consequenties hebben voor het leven zoals huwelijksvruchtbaarheid en de opleiding van de kinderen; meer ook dan de man wordt beïnvloed door de vrouw. Er is hier dus duidelijk sprake van dominantie van de man. Bij zaken als politieke oriëntatie en stemgedrag is die invloed van de man niet aanwezig. De mogelijkhedenhypothese blijkt daarentegen in zijn geheel niet op te gaan. Het is dus bijvoorbeeld niet zo dat vrouwen, omdat ze meer bij de kinderen zijn, ook meer mogelijkheden hebben tot invloed op de schoolkeuze. Een andere belangrijke en verbazingwekkende uitkomst is dat de invloed van vrouwen, vergeleken met die van hun man, op hun eigen levenskansen niet aan het toenemen is. Dit zou kunnen komen doordat de toename van arbeidsparticipatie van vrouwen

vanuit stratificatie-oogpunt nog maar zeer recent is. Over een aantal decennia, wanneer de jongere cohorten vrouwen hun plaats hebben gevonden op de arbeidsmarkt zal naar verwachting die invloed wel zijn toegenomen.

Het onderzoek is kortom van grote waarde voor degenen die zich bezighouden met de brede problematiek van beïnvloeding tussen partners binnen een relatie. Juist omdat het een zo groot aantal levenskansen bestrijkt, wordt het belang van de dominantieproblematiek duidelijk aangegeven. Belangrijk is ook dat het niet alleen een uitstekend uitgevoerd en vernieuwend promotieonderzoek betreft, maar dat het ook nog eens goed is geschreven. Dit maakt dat het een plezier is om het boek te lezen. Het toegekende predikaat 'met lof' is dan ook zonder meer verdiend.

Tanja van der Lippe

AANKONDIGINGEN

Congres Vrouwenstudies en vrouwenkwesties

Het congres heeft plaatsgevonden op 12 juni in Amsterdam met lezingen door Francisca de Haan, Troetje Loewenthal en Rosi Braidotti. Voorts waren er 24 workshops met verschillende papersessies waarbij steeds vanuit drie perspectieven, te weten verleden, heden en toekomst, een thema is besproken.

Het congres vormde een onderdeel van de herdenking van de Nationale Tentoonstelling voor Vrouwenarbeid en werd georganiseerd door SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen in samenwerking met NGV en NOV.

Het programmaboek met alle papers en het boekje *Drie vrouwenkwesties* met daarin de drie hoofdlezingen is te bestellen bij: SISWO, Carolien Bouw, Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel: 020-5270638, e-mail: bouw@siswo.uva.nl

Cursus Filosofie en gender in management

Cursus georganiseerd door de afdeling Wijsbegeerte van de Universiteit van Amsterdam in samenwerking met managementconsultancybureau Teresa Mom. De cursus is bedoeld voor vrouwelijke managers in de profit- en non-profitsector. Docenten: dr Karen Vintges en drs Teresa Mom.

25 en 26 juni 1998 en een terugkommiddag in september.

Hotel Merlet, Schoorl. Kosten f 1945,- excl. verblijfskosten. Aanmelding via telefoonnummer 020-5253161 (ma & di) of 020-5254515.

The power of women: negotiating our identities

Trinity's second annual women's studies summer school 20-24 juli 1998, Centre for Women's Studies, Trinity College, Dublin, Ireland.

Informatie en aanmelding: 95 Haddington Road, Ballsbridge, Dublin 4, Ireland. Tel: 353-1-660-9011, fax: 353-1-660-9828.